

Кутельвас Т.Є.

*здобувач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДДІ

Вступ. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина є головною функцією сучасної держави. Встановлюючи вимоги із дотримання вимог чинного законодавства як для фізичних осіб та юридичних осіб, держава має розробити та забезпечити ефективне функціонування механізму верховенства права та законності, дотримання службової дисципліни як безумовний імператив.

Законність та верховенство право забезпечується різноманітними засобами, процедурними способами та формами взаємозв'язків учасників публічно-правових та приватно-правових відносин.

Важливе значення у такій складній системі займає система контролю та нагляду як певний показник відповідності дотримання вимог законодавства та права в організації приватного та публічного життя країни.

Важливе значення у системі забезпечення верховенства права очевидно відіграє судова система країни, при цьому втручання у її функціонування з боку інших органів влади може створювати загрози забезпеченню здійснення правосуддя неупереджено, об'єктивно, справедливо та розумно.

Розуміння змісту контролю, його відмежування від наглядових процедур, встановлення критеріїв та меж правомірності постійно є предметом наукових досліджень представників різноманітних гуманітарних наук - юриспруденції, економіки, політології, соціології, філології, філософії буття та права.

Огляд останніх досліджень. З точки зору адміністративно-правового дослідження питання відсторонення судді опосередко-

вано розглядалось в межах публікацій таких вчених, як О.Ф. Андрійко, С.В. Гладій, О.В. Гончаренко, Ю.А. Волкова, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, Є.В. Курінний, Ю.О. Лєгеца, О.А. Музика-Стефанчук, В.П. Нагребельний, Н.В. Нестор, А.О. Савченко, В.О. Шаповал, А.А. Шарая та ін. Разом із тим адміністративно-правове забезпечення здійснення контролю за діяльністю судді авторами досліджувалось фрагментарно, що свідчить про актуальність вказаної проблематики.

Мета статті. Здійснення дослідження адміністративно-правового забезпечення контролю за діяльністю судді.

Виклад основних положень. Процеси управління є характерними для появи держави та суспільства, є визначальною характеристикою взаємодії членів соціуму, є постійно еволюційним явищем, що вимагає підвищення ефективності задля гарантування здійснення функції держави. З точки зору психологічних досліджень управління визначається як усвідомлений вольовий вплив одного суб'єкта (чи кола суб'єктів) на іншого суб'єкта (чи групу суб'єктів) задля реалізації покладених на нього задач, функцій, цілей та задоволення потреб. При цьому такий усвідомлений вольовий вплив має визначається співмірністю та збалансованістю підходів [1, с. 68–75].

Представники економічної науки визначають здійснення процесу управління з точки зору його безперервності як головної характеристики розуміння змісту, завдяки чому відбувається досягнення найкращого та найбільш прийняттого для конкретних істо-

ричних та виробничих умов результату розвитку суспільства, держави, виробництва [2, с. 103–106]. Управління є певною соціальною функцією, що дозволяє організацію людей перетворити на суспільство, державу визнати при цьому належному та найбільш прийняттю формою задоволення потреб та інтересів різних соціальних груп [3, с. 10–14].

Ефективність виконання функцій держави при цьому полягає у створенні дієвих форм здійснення покладених на окремих владних суб'єктів повноважень, в цілому, і зокрема, із здійснення контрольно-наглядових повноважень.

Варто погодитися із розумінням, що здійснення функцій держави вимагає застосування засобів контролю та нагляду на будь-якій стадії, на будь-якому етапі, і не може розглядатися як його певне кінцеве спрямування [4, с. 118–119]. Однак при цьому здійснення контролю у сфері правосуддя має бути дещо відмінним від здійснення контролю за прийняттям управлінського акту органом виконавчої влади та подальшою його реалізацією, тому що його надмірність може стати ознакою втручання у діяльність суду та стати перепорою для врегулювання правових спорів та конфліктів на засадах неупередженості та об'єктивності.

Лексикологічне тлумачення категорії «контроль» означає надання можливим форм діяльності одного суб'єкта, що призводить до впливу на діяльність іншого суб'єкта. До засобів контролю може бути віднесено проведення перевірки, здійснення узагальнень із подальшим обліком та моніторингом результатів діяльності суб'єктів [5, с. 271]. Контроль у співвідношенні із розумінням нагляду визначається обмежений вплив. Нагляд при цьому розуміється як безперервне спостереження одного суб'єкта за діяльністю іншого [6, с. 554–555; 7, с. 503].

Науково-теоретичні спроби відмежувати категорії «контроль» та «нагляд» здійснені у наукових публікаціях О.Ф. Андрійко, яка обґрунтовує розуміння нагляду як різновиду

державного контролю, що функціонально спрямовується на забезпечення законності, виконання норм актів спеціального законодавства, універсалізацію правового впливу на учасників суспільних правовідносин, що характеризується систематичністю та незалежністю уповноважених суб'єктів, які діють в межах обсягу наданих ним повноважень на засадах відсутності підпорядкування органу, що ними моніториться [8, с. 140]. Підтримано такий підхід до розуміння категорії «нагляд» у публікаціях А.О. Собакаря, в яких вченим виділяються такі його ознаки, як постійність, систематичність, всебічність [9, с. 275]. Отже, зазначені підходи свідчать про наявність обґрунтування розуміння нагляду через розуміння контролю.

Доволі поширеним є підхід до визнання необхідності та ефективності поєднання контролю та нагляду за здійсненням функцій держави, створенням умов для забезпечення контролю та нагляду, при цьому переслідує ціль із встановлення досягнення цілі належного регулювання суспільних правовідносин [10, с. 122; 11; 12].

Протилежним є підхід, в межах якого відбуваються спроби відмежування категорій «контроль» та «нагляд», де останній розуміється лише як перевірка відповідності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень вимогам чинного законодавства [13, с. 31].

Н.В. Нестор зазначає при цьому, що спроби диференціації підходів до розуміння змісту категорій «контроль» та «нагляд» носять умовний характер, не впливаючи суттєво на встановлення їх функціонального змісту [14, с. 92].

Таке розуміння контрольно-наглядової діяльності робить її фактично всезагальною, що полягає у розумінні допустимості впливу будь-якого владного суб'єкту на іншого шляхом здійснення перевірок відповідності дотримання вимог чинного законодавства України, що може результативно поєднуватися із застосуванням такого контрольного

засобу впливу як відсторонення від виконання особою покладених на неї функцій та зобов'язань, що створює загрозу належності здійснення державою поставлених перед нею управлінських, правоохоронних, правозастосовчих завдань [15, с. 48]. Цікавим є підхід, обґрунтований у наукових розробках, що обґрунтовується Ю.В. Гарустом, і полягає у розумінні контролю як процесу спостереження, перевірки та нагляду, метою якого є здійснення об'єктивної оцінки діяльності уповноваженого суб'єкта [16, с. 40–41].

Вище зазначені підходи вимагають їх співвідношення у встановленні змісту контролю за здійсненням правосуддя. Принцип незалежності судової влади очевидно безпосередньо виключає взагалі відсутність контролю за нею, за здійсненням нею покладених на неї завдань та повноважень. Реалізація контролю у сфері здійснення правосуддя таким чином має бути чітко регламентованою і відбуватися лише у визначених чинним законодавством України випадках, із дотриманням встановлених процедур [17, с. 111–118].

При цьому однією із критеріїв ефективності здійснення контролю у сфері правосуддя позаяк має визнаватися вимога щодо забезпечення можливості його оперативного вжиття у разі необхідності та обумовленості відповідними суспільними (публічними потребами) [18, с. 14].

Д.Ю. Шпенюв розуміє категорію «контроль за діяльністю служби суддів» як певний різновид владно-управлінського впливу, що може здійснюватися як іншим органом влади, так і органами суддівського самоврядування, що має відповідати критеріям послідовності, обґрунтованості, обумовленості, всебічності та комплексності, та пов'язується із застосуванням до судді особливих засобів правообмежувального впливу – догани, звільнення, відсторонення, ініціювання притягнення судді до кримінальної відповідальності. Нагляд у сфері здійснення правосуддя Д.Ю. Шпенювим розуміється як реагування уповноваженого суб'єкта на ухвалене судове

рішення з точки зору дотримання вимог матеріального та процесуального законодавства, що фактично призводить до його розуміння крізь призму апеляційного та касаційного оскарження [19, с. 30–31]. В цьому сенсі підхід, запропонований Д.Ю. Шпенювим, вимагає критичного переосмислення, адже будь-яке ухвалення рішення судді не може призвести до застосування до нього заходів дисциплінарного впливу, а у разі з незгоди учасників справи з рішенням вимагає вжиття заходів із його оскарження. Процедура нагляду в такому розумінні є неприйнятною для дій органів влади, за виключенням дій Вищої ради правосуддя. Інші суб'єкти правовідносин можуть стати лише заявниками у відповідних правовідносинах, у разі використання ними інших допустимих процесуальних засобів впливу.

З точки зору практики правозастосування категорія «нагляд» є більш усталеною в аспекті здійснення характеристики діяльності органів прокуратури як суб'єктів нагляду за діяльністю правоохоронних органів із здійснення досудового та судового провадження у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [20].

Важливим у процесі здійснення категорії «контроль у сфері правосуддя» є звернення дослідницької уваги до положень Закону України від 02 червня 2016 року «Про судоустрій і статус суддів». Так, у зазначеному Законі України від 02.06.2016 № 1402-VIII встановлено, що категорія «контроль» є складовою розуміння статусу голови та секретаря суду, Ради суддів, Державної судової адміністрації, Служби судової охорони тощо; тоді як поняття «нагляд» у зазначеному Законі України від 02.06.2016 № 1402-VIII взагалі є відсутнім [21].

У Законі України від 17.07.2017 № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» визначено застосування контрольної функції як функції, що є частиною правового статусу

голови суду та секретаріату суду. Крім того контроль вживається як засіб забезпечення належності виконання рішень Конституційного Суду України. Так само Законом України від 17.07.2017 № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» категорія «нагляд» не використовується [22].

Дослідження змісту контрольної діяльності у сфері правосуддя є доцільним здійснити через визначення її характерних ознак та особливостей.

Такими ознаками можуть бути виділені: характер підпорядкування, що існує між суб'єктом здійснення контрольної функції та об'єктом впливу; специфічний об'єкт, яким необхідно визнати дотримання вимог законності та верховенства права у здійсненні покладених на орган функцій та завдань; допустимість у разі необхідності застосування до підконтрольного суб'єкта заходів впливу, в тому числі що мають характер обмежень; відносини владної підпорядкованості; стадійність здійснення контролю, що полягає у нормативному визначенні критеріїв відповідності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень; оцінка відповідності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень згідно із якісними та кіль-

кісними показниками; корегування виявлених відхилень [23, с. 13].

Висновки. Таким чином, ознаками контролю є: специфічний об'єкт та суб'єкти здійснення, що можуть перебувати у взаємозв'язку або не бути у такій взаємодії; розуміння його як гарантії дотримання вимог законності та верховенства права; проявом оцінки відповідності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень згідно із якісними та кількісними показниками; засобом корегування виявлених відхилень; є універсальним регулятором суспільних правовідносин; необхідність визнання рівнозначності форм та видів контролю, незалежно від статусу суб'єкта, на якого покладаються відповідні функції.

Здійснення контролю у сфері правосуддя має переслідувати передусім надання динаміки суспільним правовідносинам, певного руху до їх покращення та реформаційних перетворень, здатних усунути недоліки відповідної системи.

Контроль у сфері правосуддя переслідує мету забезпечення належності та ефективності врегулювання правових спорів та конфліктів задля реалізації та захисту прав та законних інтересів учасників правовідносин.

Анотація

Метою статті визначено здійснення дослідження адміністративно-правового забезпечення контролю за діяльністю судді. Встановлено, що законність та верховенство право забезпечується різноманітними засобами, процедурними способами та формами взаємозв'язків учасників публічно-правових та приватно-правових відносин. Наголошено, що важливе значення у системі забезпечення верховенства права очевидно відіграє судова система країни, при цьому втручання у її функціонування з боку інших органів влади може створювати загрози забезпеченню здійснення правосуддя неупереджено, об'єктивно, справедливо та розумно. Підкреслено, що ефективність виконання функцій держави при цьому полягає у створенні дієвих форм здійснення покладених на окремих владних суб'єктів повноважень, в цілому, і зокрема, із здійснення контрольних-наглядових повноважень. Зроблено висновок, що ознаками контролю є: специфічний об'єкт та суб'єкти здійснення, що можуть перебувати у взаємозв'язку або не бути у такій взаємодії; розуміння його як гарантії дотримання вимог законності та верховенства права; проявом оцінки відповідності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень згідно із якісними та кількісними показниками; засобом корегування виявлених відхилень; є універсальним регулятором суспільних правовідносин; необхідність визнання рівнозначності форм та видів контролю, незалежно від статусу суб'єкта, на якого

покладаються відповідні функції. Наголошено, що здійснення контролю у сфері правосуддя має переслідувати передусім надання динаміки суспільним правовідносинам, певного руху до їх покращення та реформаційних перетворень, здатних усунути недоліки відповідної системи. Зроблено висновок, що контроль у сфері правосуддя переслідує мету забезпечення належності та ефективності врегулювання правових спорів та конфліктів задля реалізації та захисту прав та законних інтересів учасників правовідносин.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, контроль, нагляд, відсторонення судді, ефективність, функція держави.

Kutelvas T.Ye. Administrative and legal support for control over the judge's activities

Summary

The purpose of the article is to conduct a study of administrative and legal support for control over the judge's activities. It has been established that legality and the supremacy of law are ensured by various means, procedural methods and forms of relationships between participants in public-law and private-law relations. It was emphasized that the judicial system of the country obviously plays an important role in the system of ensuring the rule of law, while interference in its functioning by other authorities can create threats to ensure the impartial, objective, fair and reasonable administration of justice. It is emphasized that the effectiveness of the performance of the functions of the state consists in the creation of effective forms of exercise of the powers entrusted to individual subjects of power, in general, and in particular, in the exercise of control and supervision powers. It was concluded that the signs of control are: a specific object and subjects of implementation, which may or may not be in such interaction; understanding it as a guarantee of compliance with the requirements of legality and the rule of law; manifestation of assessment of the conformity of decisions, actions or inaction of the subject of power according to qualitative and quantitative indicators; a means of correcting detected deviations; is a universal regulator of social legal relations; the need to recognize the equivalence of forms and types of control, regardless of the status of the entity entrusted with the relevant functions. It is emphasized that the implementation of control in the sphere of justice should be primarily aimed at providing dynamics to social legal relations, a certain movement towards their improvement and reformation transformations capable of eliminating the shortcomings of the relevant system. It was concluded that control in the sphere of justice pursues the goal of ensuring the appropriateness and effectiveness of the settlement of legal disputes and conflicts in order to realize and protect the rights and legitimate interests of the participants in legal relations.

Key words: administrative and legal support, control, supervision, removal of a judge, efficiency, function of the state.

Список використаних джерел:

1. Свистун В. І. Загальнонаукові засади управлінської діяльності керівників у системі професійно-технічної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2011. № 1 (1). С. 68–75. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/2717/1/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA.pdf>
2. Нижник Н. Р., Пашко Л. А. Управлінська культура: теоретичне поняття чи управлінська поведінка? *Політичний менеджмент*. 2005. № 5. С. 103–113. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8813/9-nizhnik.pdf>
3. Пилипишин В. П. Поняття та основні риси державного управління. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 10–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/njj_2011_2_2

4. Павлюх О. А. Поняття, мета, загальні риси та призначення контролю у сфері державного управління. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 117–119. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/117.pdf
5. Словник української мови: в 11 т. Т. 4 / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ, 1973 / ред. тому: А. А. Бурячок, П. П. Доценко. Київ: Наукова думка, 1973. 840 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь, 2005. 1728 с.
7. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків, 2009. 1008 с.
8. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. Київ, 2004. 301 с.
9. Собакарь А. О. Адміністративний нагляд як спосіб забезпечення законності в публічному управлінні. URL: http://www.pap.in.ua/3-1_2013/7/Sobakar%20A.O.pdf
10. Бистрик Г. М. Контрольно-наглядова діяльність як форма правової діяльності органів державної влади. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Київ, 2009. С. 115–123.
11. Легеза Ю.О., Борисенко А.О. Процесуальний судовий розсуд у врегулюванні виборчих спорів: практика ЄСПЛ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №11. С. 831–834.
12. Легеза Ю.О. Розсуд судді адміністративного суду: поняття та класифікація. *Правові новели*. 2022. №18. С. 77–81.
13. Денисова А. В. Співвідношення контролю та нагляду. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). С. 30–37. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013>
14. Нестор Н. В. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 –адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право). Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»; Сумський державний університет. Суми, 2019. 539 с.
15. Музичук О. М. Поняття та особливості контролю в державному управлінні. *Наше право*. 2011. № 2. Ч. 1. С. 46–51.
16. Гаруст Ю. В. Правове забезпечення контрольної діяльності органів України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 184 с.
17. Нестор Н. В. Співвідношення державного контролю та незалежних засад функціонування судової влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. С. 111–118.
18. Єдинак Т. С., Павлишен О. В. Контроль як функція державного управління: сутність та класифікація. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Державне управління»*. 2011. № 1. С. 12–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2011_1_2
19. Шпенюв Д. Ю. Служба суддів в Україні: адміністративно-правові засади: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2017. 41 с.
20. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
21. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
22. Про Конституційний Суд України: Закон України від 17.07.2017 № 2136-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
23. Залюбовська І. К. Організаційно-правові засади державного контролю в Україні: навчально-методичний посібник. Одеса, 2003. 104 с.